

De Wentel

The end is in the beginning and yet you go on.

Samuel Beckett

Stichtdag

Week 1 van de Kwekersmaand

Jaar 381 van de Pins-Dynastie

7 dagen voor het einde

Proloog.

Haris

'Er was door het publiek in Annerlang reikhalzend uitgekeken naar het optreden van Haris en zij werden gisteravond niet teleurgesteld. Het is een bijna onbeschrijfelijk genot om deze acteur te zien spelen. Zijn tekstbehandeling en fysieke aanwezigheid zijn volstrekt subliem. In zijn interpretatie werd Pins de Eerste, stichter van Lida, voor een avond weer een mens van vlees en bloed.'

(Uit: De Gazet van Lida, recensie van de voorstelling 'Het Verraad van de Negende')

De Koninklijke Schouwburg van Maarsk

21:16

De toneelspeler is zijn tekst kwijt.

Haris staat in het midden van het podium en hij moet iets zeggen. Hij voelt het. Honderden ogen staren hem aan. Hij was net nog een verhaal aan het uitbeelden. Dat moet wel. Hij is een toneelspeler. Dit doet hij iedere avond.

Hij heeft nu alleen even geen idee meer wie hij is.

Misschien komt het door het licht. De lampen in het grid staan te fel afgesteld. Het haalt hem uit zijn concentratie. Dit hoort hem niet te overkomen. Hij is Haris en Haris is de beste. Haris verstaat zijn vak. Haris vergeet nooit zijn teksten, laat staan een hele rol.

Hij kijkt naar zijn kostuum. Het is een rood gewaad met gouden stiksels. De zijde valt zacht over zijn huid. Misschien is hij een koning. Naast hem staat een divan, en daarachter een tafel met een landkaart van Lida. Verspreid over de kaart staan tinnen soldaatjes uitgestald. Ja, dit zou zomaar een paleis kunnen zijn. Wie weet is hij een koning. Even leidt die gedachte tot opluchting, totdat hij zich realiseert dat zijn toneelgezelschap alleen maar voorstellingen maakt over de Pins-Dynastie. Hij heeft nooit iets anders gespeeld dan een koning.

Hij voelt zich wankel. Misschien helpt het om even te gaan zitten. Haris doet een paar stappen naar rechts, naar de divan. Hij wil ertegenaan leunen maar grijpt mis en verliest zijn evenwicht wanneer het verder van hem af blijkt te staan dan hij dacht. Het publiek in de zaal lacht, denkend

dat dit erbij hoort. Hij staat op en kijkt om zich heen. Hij is hier echt. Zijn heup doet pijn. Dat gevoel is echt. Zijn gortdroge mond is echt.

'Voelt u zich wel goed, heer?' vraagt iemand. Hij draait zich om. Odette, zijn tegenspeelster, is het podium op gesneld. Haris vraagt zich af of dit een onderdeel is van de scène die hij is vergeten. Nee, hij ziet de vertwijfeling in haar ogen. Ze probeert hem te helpen. Ze maakt het alleen maar erger. Hij weet al dat hij faalt.

Haris negeert haar en loopt naar voren toe. Hij ziet in het tegenlicht alleen vaag de toeschouwers op de eerste rij. Dit is hun avondje uit. Dit publiek is gekomen voor hem. Hij is Haris. Hij is hun idool.

Niet gaan nadenken nu. Nadenken is funest. Hij hoeft alleen maar uit te voeren wat er is afgesproken. Elke handeling zou een automatisme moeten zijn. Ze hebben deze voorstelling eindeloos gerepeteerd, zijn er zelfs al mee op tournee geweest langs de kleinere theaters van het land. Dat weet hij nog wel, waarom is hij dan het belangrijkste vergeten?

Het maakt niet uit. Hij kan dit nog oplossen. Zolang hij maar niet gaat nadenken. Gewoon doorgaan met de volgende zin uit de tekst.

Maar welke tekst?

Hij hapert, aarzelt, zoekt naar woorden. Hij kijkt Odette aan en ziet achter de techniek van haar spel de paniek op haar gezicht. De stilte tussen hen duurt inmiddels veel te lang maar ook dat heeft de zaal nog niet door.

Te laat. Nu is hij echt gaan nadenken, en hoe dieper hij in zijn gedachten graaft, hoe overweldigender de leegte is die hij daar aantreft. Het zweet breekt door de schmink op zijn gezicht. Een beschaamde hitte golft door zijn lichaam. Alles is weg. Alles. Al zijn ervaring, al zijn talent, het is allemaal verdwenen en iedereen kan het zien.

Hij kan niet meer doen alsof.

Hij kan geen koning meer spelen of wie dan ook.

Hij weet niet eens meer wat het betekent om 'Haris' te zijn.

'Misschien moet u even gaan zitten, heer,' zegt Odette, die probeert te redden wat er te redden valt. Ze moet gelijk hebben doorgehad dat er iets mis met hem is. Zij kent hem beter dan wie dan ook. Althans, dat denkt ze. Hij heeft ook haar meegesleurd in zijn leugen. Deze vrouw houdt van hem, maar ze weet niet dat haar Haris niet bestaat. Ze heeft geen idee dat de voorstelling niet ophoudt buiten de theaterzaal, dat de man die elke nacht naast haar in slaap valt net zo goed een rol is. Het was er een waarvan hij had gedacht dat het nooit zou eindigen. Nooit applaus, nooit doek op, nooit bloemen.

Tot nu.

Het licht ergert hem. Zijn huid jeukt, hij wil het van zichzelf afkrabben. Hij is zo verschrikkelijk moe. Hij wil weg. Oplossen. Niet meer bestaan. Niet hier. Niet nu. Dus knijpt hij heel hard zijn ogen dicht en hoopt dat dat helpt. Hij keert zich af van de lampen. Langzaam wordt het donker achter zijn oogleden. Dit heeft te maken met Annerlang, denkt hij. Dat kan niet anders. In dat dorpje aan de noordgrens is er iets naars met hem gebeurd, al begrijpt hij niet goed wat. Sinds Annerlang is hij zichzelf niet meer.

Haris weet weinig meer van zijn optreden daar. Hebben de mensen voor hem geapplaudiseerd? Hij heeft geen idee. Hij herinnert zich alleen nog fragmenten. Dat hij eerder terugkeerde naar de hotelkamer terwijl de andere spelers nog in de foyer bleven hangen. Een barst in de spiegel waar een glanzend zwart uit vloeyde, als bloed uit een wond. Het gevoel overmeesterd te worden. Haris was niet ziek die avond. Het kon ook de drank niet zijn, want hij drinkt niet tijdens een tournee, en volgens Odette had hij zich niet anders gedragen dan normaal. Annerlang was als een koortsdroom geweest, maar op de weg terug naar Maarsk leek alles weer bij het oude, totdat hij thuis in bad een vlekje ontdekte op zijn hand dat daar eerst nog niet had gezeten. Een klein zwart vlekje. Daarmee is het begonnen. Dat is nu een week geleden en sindsdien ziet hij soms dingen die er niet meer zijn. Gebeurtenissen uit zijn verleden dringen zich aan hem op, alsof ze er geen genoegen meer mee nemen om alleen in zijn gedachten te leven. Op de vreemdste momenten spelen zich voor zijn ogen levensecht lijkende scènes van vroeger af. Terwijl hij in de rij stond voor de kassa van een warenhuis zag hij achter de toonbank zijn vriendinnetje uit het weeshuis waar hij opgroeide een meloen met hem delen dat ze had meegesmokkeld uit de stad. Terwijl hij een kostuum aangemeten kreeg voor een nieuwe productie zag hij in zijn ooghoek zichzelf als jongetje verhalen vertellen aan de andere wezen in de slaapzaal. En rechtop in bed, wakend in de nacht, zag hij in het schemerdonker van de slaapkamer hoe de dokter zijn hand pakte en hem meenam naar de kelder.

Haris weet dat hij de enige is die deze beelden ziet. Voor Odette is hun meubilair nog gewoon het meubilair, zonder dat er geesten op zijn gaan zitten. Zij hoeft nergens aan te twijfelen. Hij durft het haar niet te vertellen, bang dat ze hem voor gek zal verklaren, of nog erger, dat ze ontdekt wie hij werkelijk is. Hij had keurige grenzen getrokken tussen het heden en het verleden, tussen wat hij zegt en wat hij voelt, tussen zijn persoonlijkheid en die van de echte Haris. Hij dacht dat hij dit onder controle kon krijgen, dat het vanzelf minder zou worden wanneer hij zich maar op zijn toneelspel bleef concentreren. Maar nu is hij zijn tekst kwijt. En zichzelf.

'Stop. We moeten stoppen. Het gaat niet goed met hem,' hij hoort Odette om hulp roepen. Er is iets met haar stem aan de hand. Ze klinkt gedempt, alsof hij haar door een vlies hoort. Haris opent zijn ogen. Het is plotseling een stuk donkerder geworden op het podium. De theaterlampen

zijn weg. Niet uitgezet, maar *verdwenen* uit de ruimte, alsof ze er nooit hebben gehangen. In hun plaats is een klein, kaal lampenpeertje op het podium verschenen. Het zit vast aan een draad die tot aan de nok van de zaal loopt en zachtjes heen en weer zwaait voor zijn gezicht.

Haris begrijpt dat de onverklaarbare aanwezigheid van het peertje hem zou moeten bevreemden, maar dat doet het niet. Hij herkent dit lampje, weet nog precies waar en wanneer hij het heeft meegemaakt. Ergens in de verte klinkt het geluid van huilen. Het is nauwelijks hoorbaar, maar hij weet nog precies hoe het klonk. Het zijn vreemd genoeg toch de meest onbenullige details die je bijblijven. Na al die jaren hebben ze niets van hun intensiteit verloren. Ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, onderdeel van het moment dat meer dan al het andere de loop van zijn leven heeft bepaald. Het huilen is echt. Dit peertje is echt. Het hing in de kamer waar het gebeurde, op de avond waarop hij Haris werd.

Er stijgt geroezemoes op in de zaal. Ook onder het publiek verdwijnt nu het laatste restje van de illusie, de veronderstelling dat dit een onderdeel is van de voorstelling. Haris kijkt om zich heen. Op de plaats van de divan staat nu een bed. De landkaart en de poppetjes zijn van de tafel verdwenen. Er ligt nu alleen een bord met aangekoekte etensresten. Dat klopt. Zo was het. Hij weet het nog precies. In de coulissen verschijnt ondertussen het geschrokken gezicht van de regisseur. Hij bespreekt iets met Odette en ze knikt. Als ze voorzichtig naar Haris terugloopt op het podium houdt ze haar armen voor zich uit gestrekt, alsof ze een wild dier benadert.

‘Liefje.’

Haris begrijpt ineens niet zo goed wat ze hier nog doet. Zij kan hier immers niet bestaan. Zij is nooit met hem in deze kamer geweest. Alleen hij is hier geweest. Hij en de andere jongen.

Haris kijkt naar zijn voeten. Kijk. Daar ligt hij, in een poel van bloed. Het lemmet van het mes steekt uit zijn buik. De andere jongen ziet eruit zoals Haris hem herinnert, zoals hij altijd is gebleven. Een grijze pantalon en een getailleerd donkergroen overhemd. De blonde lokken en lichte huid van een Maarskenaar. Maanronde jukbeenderen in een gezicht dat nooit ouder is geworden. Dit is het leven dat hij heeft ingenomen, de naam die hij heeft afgepakt. Natuurlijk is de andere jongen juist vanavond aan hem verschenen. Dit had zijn podium moeten zijn.

Haris wil bij de jongen neerknielen, hem zeggen dat het hem spijt, maar Odette pakt hem vast bij zijn arm.

‘Liefje. Zeg iets. Doe iets. Alsjeblieft,’ ze klampt zich aan hem vast en laat hem niet los. Haris wil dat ze ophoudt en hem met rust laat. Ze hoort hier niet. Met een ruw gebaar rukt hij zich van haar los en in de beweging scheurt ook de mouw van de zijden stof in tweeën. De zaal valt stil. Hij hoort Odette naar adem snakken. Hij volgt haar blik en dan ziet hij het ook.

Zijn arm is bedekt onder uitgesmeerde zwarte vlekken.

Het zwart kronkelt onder zijn huid, lijkt te bewegen met een eigen wil als een levend organisme. Odette gilt, stapt achteruit en struikelt achterover. Haris draait zijn arm om en ziet het zwart in hem bewegen. Het groeit en lijkt zich te voeden met zijn lichaam. Hij vermoedt dat dit hem ook zou moeten beangstigen, maar eerlijk gezegd voelt het bijna als een opluchting. Zijn leven moest een keer ophouden. Deze werkelijkheid die hij heeft gecreëerd is altijd een leugen geweest. Odette had niet de zijne moeten zijn. Hij had hier vanavond geen première moeten spelen. Zijn tijd had al lang geleden moeten stoppen. Nu hij hier is ontmaskerd merkt hij pas hoe moe het vluchten hem heeft gemaakt. Hij wil niet meer bestaan, niet meer doen alsof. Hij wil worden uitgewist en samenvallen met dit zwart. Laat het maar gebeuren.

Alsof het heeft gewacht op die toestemming breekt de zwarte materie nu uit zijn lichaam. Het vloeit uit de poriën van zijn huid en krult zich om zijn vingertoppen. Dan stroomt het vanuit zijn handen omhoog tegen de zwaartekracht in. De druppels groeien uit tot draden die zich steeds verder vertakken tot een vastere vorm, een groot zwart lijf dat klopt alsof het een hart in zich draagt en ledematen heeft die om zich heen grijpen. Haris voelt geen pijn terwijl het zwart door hem naar buiten stroomt. Het voelt niet warm of koud. Niet prettig of onprettig. De materie *is*. Het overstijgt.

Om hem heen breekt de paniek uit. Haris ziet hoe Odette op handen en voeten van het podium probeert te komen. Toeschouwers buitelen in hun haast over elkaar heen om de deuren te bereiken. Hij vraagt zich af waarom ze het proberen. Het heeft geen zin om te vluchten. Nog even en zij bestaan ook niet meer. De kronkelende zwarte ledematen dalen af naar de mensen op de eerste rij die nog vastgevroren zitten in hun stoelen. Met een kalmte, een soort tederheid haast, wikkelen de ledematen zich om de toeschouwers heen. Het bloed trekt uit hun gezichten en ook hun aderen slaan zwart uit. De materie verzwelgt de zaal. Het verzwelgt de mensen, de ornamenten, de schilderijen op het plafond tot er om hem heen niets anders meer is, geen grens of een moment waarop het zwart ophoudt zwart te zijn, geen begin en geen einde. Omringd door deze zee van zwart ziet Haris de materie nu voor wat het werkelijk is. Het is geen niets, geen absentie, maar juist een overvloed aan leven. Dit zwart is gemaakt van herinneringen. In zijn weerspiegeling speelt zich een aaneenschakeling van verloren gegane momenten af, niet langer alleen die van Haris, maar van iedereen. Het draagt de ervaringen met zich mee van alle mensen die ooit hebben geleefd, als een levend archief van overal en alles en iedereen. Haris hoort in het zwart de kakofonie van alle stemmen die hem zijn voorgegaan. Hij ziet de werelden die voor de zijne hebben bestaan en waar hij nooit weet van heeft gehad, steden die gebouwd zijn op de stenen van vorige steden. Hij ziet ook dat het niet de eerste keer is dat dit gebeurt. Elk van de ontelbare werelden die hij in de herinneringen ziet, wordt uiteindelijk op deze zelfde manier weer

weggevaagd in een golf van zwart. Dan zal het dus ook met deze wereld zo gaan, denkt Haris. Hij is de vonk, het begin van een einde dat al oneindig vaak heeft plaatsgevonden en steeds dezelfde naam draagt: *De Wentel*. Hij hoort het uitgesproken in alle talen en tijden, in ontzag, angst of berusting.

Haris sluit zijn ogen en wacht tot het ook hem meeneemt. Maar hij verdwijnt niet. Na een lange tijd, misschien een eeuwigheid, merkt hij dat hij nog steeds gedachtes kan vormen. Na de gedachtes wordt hij zich bewust van een licht. Hij knippert met zijn ogen en ziet kleuren die vastzitten aan vormen. Hij merkt dat ook hij nog een vorm heeft. Een lichaam. Dat lichaam bevindt zich in een ruimte. Hij kijkt om zich heen en ziet dat hij in het midden van de kamer staat. Er is geen spoor meer van de theaterzaal.

Hij voelt geen pijn. Hij voelt zich niet anders dan anders. Haris weet niet wat de Wentel met hem heeft gedaan, en of dit een droom is of toch een hiernamaals. Het doet er ook niet toe. Dit is werkelijk. Hier in deze kamer hoort hij thuis. Hij is hier nooit echt weggegaan. De waarheid is dat hij nooit meer is geworden dan deze herinnering.

Haris ziet zichzelf zitten aan de rand van het bed. De jonge versie van hemzelf wiebelt met zijn voeten over de houten vloer. Aan het plafond van de kamer zwaait het peertje zacht heen en weer. Ergens ver van buiten klinkt een huilen. Het zijn de details die je bijblijven. Het lichaam van de andere jongen is verdwenen, maar Haris weet dat het niet lang meer zal duren voordat hij hier weer op de grond zal liggen. De andere jongen zal hem zo bezoeken en zijn jonge zelf zal hem binnenlaten. Ze zullen ruzie krijgen en hij zal hem doden. Zo zal het gaan. Haris loopt naar het raam. Buiten kolkt een zee van zwart. Buiten wacht hem niets. Deze kamer is alles dat hem rest. Dit is zijn boetedoening. Hier binnen zal hij voortaan alleen nog toeschouwer zijn.

Er wordt op de deur geklopt. Haris draait zich om. Zijn jongere zelf staat op en doet open. Daar staat hij. De andere jongen, precies zoals hij was. Grijs pantalon en getailleerd donkergroen overhemd. Ze begroeten elkaar. Zo begint het. Haris kent deze scène door en door. Hij zakt in elkaar op de grond, leunt met zijn hoofd tegen de muur, en fluistert mee met de woorden van hun gesprek.